

Nâng cao năng lực tự chủ cho học sinh Trường trung học phổ thông Dân tộc nội trú tỉnh Nghệ An

*Phan Thị Bích Hà**, *Lâu Nguyễn Hương Mơ***, *Thò Y Hải***

**GV Trường THPT Dân tộc nội trú tỉnh Nghệ An*

*** HS Trường THPT Dân tộc nội trú tỉnh Nghệ An*

Received: 22/2/2024; Accepted: 2/3/2024; Published: 12/3/2024

Abstract: *In the current era, with the development of technology, human services need to improve autonomy. For students of Nghe An Provincial Ethnic Minority High School, autonomy is of great importance because all students are children of ethnic minorities, living far from home, studying and living in a respectful boarding environment. Highly organized and disciplined. This article presents measures to improve self-reliance for students at Ethnic Boarding High School in Nghe An province.*

Keywords: *Self-control capacity, students, Ethnic Boarding High School in Nghe An province*

1. Đặt vấn đề

Tự chủ là một năng lực cần thiết đối với mỗi người. Năng lực tự chủ (NLTC) là một năng lực quan trọng đối với sự phát triển của mỗi cá nhân.

Trong thời đại hiện nay, với sự phát triển của công nghệ, dịch vụ con người cần phải nâng cao năng lực tự chủ. Chương trình GDPT 2018 yêu cầu hình thành và phát triển cho HS những năng lực cốt lõi thông qua các môn học và hoạt động giáo dục, trong đó có NLTC.

Đối với HS trường THPT DTNT Tỉnh Nghệ An, tự chủ có tầm quan trọng rất lớn bởi tất cả HS đều sống xa gia đình, học tập và sinh hoạt trong môi trường nội trú có tính tổ chức và kỷ luật cao; không có sự định hướng, đốc thúc thường xuyên của cha mẹ, mỗi HS đều phải phát huy NLTC của mình về mọi mặt: trong đời sống, quan hệ xã hội, định hướng nghề nghiệp,... Nhận thấy vai trò to lớn của NLTC, trên cơ sở thực tiễn của vấn đề, HS chúng tôi đã lựa chọn nghiên cứu đề tài: “Nâng cao NLTC cho HS trường THPT DTNT Tỉnh Nghệ An”.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. NLTH ở HS THPT

2.1.1. Khái niệm về NLTH ở HS THPT

Năng lực: Theo Chương trình Giáo dục phổ thông (CTGDPT) tổng thể 2018: “năng lực” là thuộc tính cá nhân được hình thành, phát triển nhờ tố chất sẵn có và qua quá trình học tập, rèn luyện, cho phép con người huy động tổng hợp các kiến thức, kỹ năng và các thuộc tính cá nhân khác như hứng thú, niềm tin, ý chí,... thực hiện thành công một loại hoạt động nhất định, đạt kết quả mong muốn trong những điều kiện cụ thể.

Năng lực tự chủ (NLTC) là sự kết hợp giữa tố chất sẵn có và quá trình rèn luyện, học tập của người học. Là khả năng của con người tự quản lý, tự điều hành, và tự quyết định trong các hoạt động của mình.

2.1.2. Biểu hiện NLTH ở HS THPT

-NLTH được thể hiện qua khả năng tự lực của HS.

-NLTH biểu hiện qua sự tự khẳng định và bảo vệ quyền, nhu cầu chính đáng.

-NLTH biểu hiện qua khả năng tự điều chỉnh tình cảm, thái độ, hành vi của mình.

-NLTH biểu hiện qua khả năng thích ứng với cuộc sống.

-NLTH được thể qua khả năng định hướng nghề nghiệp (ĐHNH).

-NLTH được thể hiện qua khả năng tự hoàn thiện.

2.1.3. Vai trò của năng lực tự chủ

-Giúp HS sẽ tự đánh giá được năng lực bản thân, tự tin vào chính mình, là cơ sở để đạt được mục tiêu.

- Giúp HS chủ động, tự giác hơn trong học tập và đời sống.

- Giúp hình thành lối sống đúng đắn, cư xử có đạo đức, có văn hóa. Giúp HS thực hiện, giải quyết việc làm một cách hiệu quả, rèn luyện được các kỹ năng sống.

2.2. Cơ sở thực tiễn

2.2.1. Đặc điểm tâm sinh lý và môi trường học tập của HS Trường THPT DTNT Tỉnh Nghệ An.

- Phần lớn các bạn HS có độ tuổi từ 15 đến 18, đều là con em của đồng bào DTTS miền Tây Nghệ An, thường có thái độ tự ti, ít chủ động, ngại giao tiếp, chưa đủ ý thức để điều chỉnh hành vi phù hợp với hoàn cảnh. HS học tập và sinh hoạt trong môi

trường Nội trú, giới hạn trong khuôn viên nhà trường nên HS ít có cơ hội được va chạm với xã hội dẫn đến còn thiếu kỹ năng sống. HS sống xa gia đình, phải tập thích nghi với môi trường mới, thiếu sự quản lý, đốc thúc thường xuyên của bố mẹ.

2.2.2. Thực trạng NLTH của HS trường THPT DTNT Tỉnh

Nhóm tác giả đã khảo sát 789 HS Trường THPT DTNT Tỉnh Nghệ An.

* *Thực trạng hiểu biết về khái niệm và tầm quan trọng của NLTH.*

Kết quả thu được: có 85% HS nhận thức được tự chủ là tự làm chủ bản thân, làm chủ suy nghĩ, tình cảm, hành vi trong mọi hoàn cảnh; 10% các bạn cho là tự giải quyết vấn đề cá nhân, 5% HS chọn đáp án không nghe theo góp ý của người khác, chỉ làm theo suy nghĩ, quan điểm của mình.

Hầu hết HS đã có những hiểu biết đúng nhưng chưa đầy đủ về khái niệm, vai trò của NLTH.

* *Thực trạng các biểu hiện NLTH của HS trường THPT DTNT Tỉnh:*

- *Thực trạng về khả năng tự lực.* Khi được hỏi: Bạn đã từng tự đưa ra quyết định và giải quyết các vấn đề của bản thân trong cuộc sống hay chưa?, nhóm tác giả thu được kết quả: 20% HS đã tự đưa ra quyết định và giải quyết được các vấn đề của bản thân, 64% đã tự đưa ra quyết định nhưng chưa biết cách giải quyết, 16% chưa từng tự đưa ra những quyết định.

- *Thực trạng về khả năng tự khẳng định và bảo vệ quyền, nhu cầu chính đáng.* Khi được hỏi: Bạn đã biết bảo vệ quyền và nhu cầu của cá nhân trong cuộc sống hay chưa?, kết quả thu được là: 55% bạn đã biết, 45% bạn chưa biết.

Với câu hỏi: *Bạn có tự tin thể hiện các khả năng của mình hay không?*, thu được kết quả: có 45% bạn HS với câu trả lời là có, không bao giờ chiếm 55%. Trên cơ sở số liệu thu được từ các câu hỏi khảo sát và bảng kiểm tự đánh giá, cho thấy khả năng bảo vệ quyền, nhu cầu cá nhân của HS chưa cao; chưa tự tin thể hiện khả năng của bản thân.

- *Thực trạng khả năng tự kiểm soát thái độ, hành vi:* Với câu hỏi: *Bạn có tự kiểm soát và điều chỉnh được thái độ, hành vi của mình trước những tình huống xảy ra trong cuộc sống hay không?*, thu được kết quả: Có 75% HS với câu trả lời là có, 25% các bạn lựa chọn là không.

- *Thực trạng khả năng thích ứng với cuộc sống:* Với câu hỏi: *Bạn đã làm gì để thích ứng với môi trường sống mới?*, thu được kết quả: 40% HS

tự tìm hiểu để nâng cao sự hiểu biết của bản thân phù hợp với cuộc sống mới, 55% có khả năng thay đổi cách tư duy, cách biểu hiện thái độ, cảm xúc của bản thân, 40% chủ động tìm sự giúp đỡ từ thầy cô, bạn bè.

- *Thực trạng về khả năng định hướng nghề nghiệp:* Khi được hỏi: *Bạn đã biết định hướng và lựa chọn nghề nghiệp của mình trong tương lai hay chưa?*, thu được kết quả như sau: 35% đã biết, 65% chưa biết. Nhận xét: Tỷ lệ HS biết định hướng và lựa chọn nghề nghiệp còn thấp (35%).

- *Thực trạng về khả năng tự hoàn thiện:* Với câu hỏi: *Bạn có thường chủ động lên kế hoạch cho các hoạt động của mình trong ngày, tuần/tháng hoặc năm không?*, kết quả: Chỉ có 12% HS luôn luôn lập và thực hiện kế hoạch, 38% thỉnh thoảng và có 50% các bạn không bao giờ lập kế hoạch.

Với câu: *Bạn có thường tự đánh giá về các kế hoạch của mình trong cuộc sống hay không?*, có 10% trả lời là luôn luôn, 35% thỉnh thoảng, 55% không bao giờ. Khi sử dụng bảng kiểm để đánh giá về mức độ NLTH của bạn, kết quả: có 45% HS đạt tốt và khá trở lên, có đến 55% các bạn HS đạt dưới trung bình. Nhận xét: Tỷ lệ HS tự lên kế hoạch, thực hiện kế hoạch ở mức độ thường xuyên chưa cao. HS đã biết tự nhận xét, đánh giá về NLTH của bản thân, tuy nhiên, HS đánh giá ở mức độ chưa cao.

2.2.3. Thực trạng nhu cầu rèn luyện nâng cao NLTH của HS Trường THPT DTNT Tỉnh Nghệ An.

Kết quả khảo sát cho thấy: có 80% HS cho rằng rất cần thiết, 17,9% HS cho rằng cần thiết, chỉ có 2,1% HS cho rằng không cần thiết.

Khi được hỏi: *Để nâng cao NLTH của bản thân, bạn muốn tham gia vào những biện pháp nào dưới đây?*, HS đã có NLTH tuy nhiên ở mức độ chưa cao và có đến 80% HS cho rằng nâng cao NLTH là rất cần thiết, và hầu hết HS đều mong muốn tham gia vào các hoạt động để có thể nâng cao NLTH cho bản thân.

2.3. Các biện pháp nâng cao NLTH cho HS trường THPT DTNT Tỉnh Nghệ An

2.3.1. Xây dựng “Tủ sách Tự chủ và Pháp luật” trong lớp học.

Biện pháp này nhằm cung cấp những hiểu biết về pháp luật và đạo đức, giúp HS nhận thức được tầm quan trọng, những lợi ích mà NLTH mang lại; tạo động lực để các bạn vươn lên trong học tập và cuộc sống.

* *Nội dung biện pháp:* Giáo dục những kiến thức

cơ bản về pháp luật, đặc biệt là quyền và nghĩa vụ của đối tượng từ 15 - 18 tuổi theo luật pháp Việt Nam. Giúp HS hiểu biết về NLTC, những tấm gương thành công thông qua quá trình rèn luyện, nâng cao NLTC.

* Cách thức tiến hành:

+ *Bước 1:* Lựa chọn không gian: Mỗi lớp lựa chọn vị trí phù hợp để đặt tủ sách.

+ *Bước 2:* Lựa chọn thể loại: Những cuốn sách, báo về pháp luật; những quyển sách có nội dung, ý nghĩa nâng cao NLTC những tấm gương thành công nhờ quá trình rèn luyện, nâng cao NLTC.

+ *Bước 3:* Suu tầm nguồn sách: HS tìm kiếm, mượn sách, báo trên thư viện trường. Sách được tặng từ các công ty sách và thiết bị trường học, điển giả, mạnh thường quân.

+ *Bước 4:* Xây dựng nội quy tủ sách: HS được phép mượn, đọc sách trong thời gian quy định, có sổ theo dõi... Cán bộ lớp theo sự phân công bảo quản sách, báo.

+ *Bước 5:* Xây dựng kế hoạch đọc sách: HS mượn và đọc sách vào sinh hoạt 15p đầu giờ, giờ nghỉ,... Sau 1 tháng, các lớp chủ động trao đổi sách, báo cho nhau.

2.3.2. Xây dựng “Cẩm nang định hướng và lựa chọn nghề nghiệp”.

Biện pháp này nhằm cung cấp cho HS những hiểu biết về các ngành nghề, giúp HS có sự định hướng và lựa chọn nghề phù hợp với năng lực của bản thân.

* Nội dung biện pháp:

Tìm hiểu về 5 nhóm nghề: ngôn ngữ; phân tích - logic; hình học - màu sắc - thiết kế; làm việc với con người; thể chất - cơ khí. Làm rõ một số vấn đề liên quan đến nghề nghiệp: nhiệm vụ chủ yếu của nghề, năng lực, học vấn và các trường đào tạo,... Định hướng lựa chọn nghề nghiệp.

* Cách thức tiến hành:

Bước 1: Nhóm tác giả cùng lên ý tưởng xây dựng cẩm nang dạng tờ rơi.

Bước 2: Sử dụng phần mềm thiết kế và lựa chọn nội dung liên quan đến nghề nghiệp, lựa chọn hình ảnh phù hợp đưa vào trong cẩm nang.

Bước 3: Nhóm tác giả cùng đánh giá tổng thể cẩm nang sau khi thiết kế.

Bước 4: In cẩm nang và phát cho các lớp.

2.3.3. Xây dựng “Cẩm nang nâng cao NLTH trong trường nội trú”.

Biện pháp này nhằm giúp HS chia sẻ, hình thành những kỹ năng cần thiết để nâng cao NLTC. Từ đó

giúp rèn luyện và nâng cao NLTH cho HS trường THPT DTNT.

* *Nội dung:* Cách thức rèn luyện và nâng cao NLTH cho HS Nội trú: kỹ năng giao tiếp hiệu quả; kỹ năng tự nhận thức, đánh giá; tự đưa ra quyết định và giải quyết vấn đề; lập kế hoạch cá nhân; quản lý cảm xúc;...

* *Cách thức tiến hành:*

-*Bước 1:* HS tìm hiểu, sưu tầm các nội dung liên quan về năng lực tự chủ.

Bước 2: Các lớp xây dựng “Cẩm nang nâng cao NLTH trong trường nội trú”.

Bước 3: Nhóm nghiên cứu kiểm tra, đánh giá “Cẩm nang nâng cao NLTH trong trường nội trú” của các lớp.

2.3.4. Kết hợp với Ban tư vấn tâm lý học đường tổ chức buổi tư vấn “Kỹ năng hòa nhập nội trú” cho HS khối 10.

Biện pháp này nhằm cung cấp cho HS kiến thức về môi trường nội trú và những KNS cần thiết. Giúp HS chủ động, hòa nhập nhanh hơn với môi trường mới. Từ đó nâng cao NLTH thông qua việc rèn luyện các kỹ năng, qua việc cùng học tập và chia sẻ.

* *Nội dung:* Giới thiệu, trao đổi với HS về truyền thống Nhà trường và các kỹ năng để hòa nhập nội trú. HS trải nghiệm xử lý các tình huống, chia sẻ quan điểm của bản thân về đời sống sinh hoạt và học tập trong trường nội trú. HS được lắng nghe chia sẻ từ các anh chị khối trên về quá trình rèn luyện kỹ năng hòa nhập nội trú, nâng cao NLTH cho bản thân.

* *Cách thức tiến hành:*

- *Bước 1:* Kết hợp với GV trong Ban tư vấn tâm lý học đường để XDKH tổ chức chương trình.

-*Bước 2:* Nhóm tác giả cùng GV xây dựng kịch bản chương trình.

-*Bước 3:* Phân công các lớp chuẩn bị công tác hậu cần và tổ chức chương trình.

-*Bước 4:* Sau buổi tư vấn, nhóm tác giả đề xuất cho thành lập Hội đồng hương các dân tộc trong trường Nội trú.

-*Bước 5:* Tổng kết, rút kinh nghiệm sau buổi tư vấn.

2.3.5. Thực hiện sinh hoạt theo mô hình trường học quân sự.

Biện pháp này nhằm tạo môi trường học tập bổ ích, thiết thực; đồng thời nâng cao sức khỏe, KNS cho HS Trường THPT DTNT Tỉnh Nghệ An. Xây dựng nội dung huấn luyện sự nhanh nhẹn, tháo vát, giúp HS, hình thành thói quen tốt và xây dựng nếp

sống có kỷ luật, tự chủ, tự lập.

* *Nội dung*: Tổ chức hoạt động sinh hoạt theo mô hình trường học quân sự cho HS:

+ Nội dung 1: Tổ chức huấn luyện quân sự: nề nếp, tác phong, kỷ luật quân đội

+ Nội dung 2: Huấn luyện kỹ năng sống

+ Nội dung 3: Hoạt động sinh hoạt tập thể: biểu diễn văn nghệ, sinh hoạt tiêu đội.

* *Cách thức tiến hành*:

- *Bước 1*: Kết hợp với Đoàn - Hội Trung tâm GDQP Đại học Vinh thực hiện sinh hoạt theo mô hình trường học quân sự.

- *Bước 2*: Xây dựng kế hoạch và triển khai các nội dung sinh hoạt.

- *Bước 3*: Sau một tuần thực hiện mô hình, nhóm nghiên cứu kết hợp với các cán bộ trong Đoàn - Hội Trung tâm GDQP tiến hành kiểm tra, đánh giá kết quả.

- *Bước 4*: Nhóm tác giả chủ động đề xuất với Đoàn trường thành lập Ban nội trú để kiểm tra, đánh giá đời sống sinh hoạt của HS.

2.3.6. Phát động phong trào “Xây dựng kế hoạch cá nhân”.

Biện pháp này nhằm rèn luyện, nâng cao kỹ năng tự XDKH, thực hiện kế hoạch cá nhân của các bạn HS Trường THPT DTNT Tỉnh Nghệ An. Từ đó giúp HS tạo thói quen thực hiện kế hoạch, luôn chủ động, tăng cường khả năng tự quản lý và tự đánh giá về NLTH của bản thân.

* *Nội dung*: HS khi xây dựng kế hoạch cá nhân cần: Xác định công việc ưu tiên: Công việc nào tới hạn trước? Công việc nào cần nhiều thời gian hơn để hoàn thiện? Công việc nào có nhiều khó khăn nhất? Đặt thời gian cho từng nhiệm vụ: Mỗi công việc cần điền rõ ràng thời gian để hoàn thành. Sắp xếp thời gian hợp lý, phù hợp với thời gian học tập và sinh hoạt theo quy định của nhà trường.

* *Cách thức tiến hành*:

- *Bước 1*: Kết hợp với Đoàn trường phát động phong trào “Xây dựng kế hoạch cá nhân”.

- *Bước 2*: Sau 1 tuần, ban tổ chức tiến hành nhận các sản phẩm từ các chi đoàn.

- *Bước 3*: Ban tổ chức chấm điểm sản phẩm, trao thưởng cho các cá nhân có sản phẩm đạt giải.

- *Bước 4*: Đăng tải sản phẩm đạt giải trên trang Facebook của Đoàn trường.

- *Bước 5*: Đưa hoạt động xây dựng kế hoạch cá nhân vào nội quy tự học buổi tối. HS tự đánh giá kết quả thực hiện kế hoạch, triển khai kế hoạch mới.

- *Bước 6*: GVCN và ban cán sự lớp theo dõi, kiểm tra quá trình thực hiện kế hoạch.

2.3.7. Thực hiện chuỗi sinh hoạt tập thể với chủ đề: “Tự tin – Chìa khóa mở cửa tương lai”.

Biện pháp này nhằm rèn luyện các kỹ năng trong cuộc sống cho HS từ đó góp phần nâng cao sự tự tin, NLTH của HS.

* *Nội dung biện pháp*: Giới thiệu lý thuyết: Cùng tìm hiểu về thực trạng, nguyên nhân, cách thức để rèn luyện, nâng cao sự chủ động, tự tin trong cuộc sống cho HS. Trải nghiệm và chia sẻ: HS xử lý các tình huống và chia sẻ cách giải quyết những tình huống đó; chơi các trò chơi, team building,...

* *Cách thức tiến hành*

Bước 1: Kết hợp với Đoàn trường, hội trưởng các Hội đồng hương lên kế hoạch cho buổi sinh hoạt vào tối thứ 7 cuối cùng trong mỗi tháng.

Bước 2: Nhóm nghiên cứu cùng các Hội trưởng lựa chọn chủ đề sinh hoạt, xây dựng kịch bản chương trình.

Bước 3: Các thành viên của Hội đồng hương được phân công chuẩn bị công tác hậu cần và tiến hành tổ chức chương trình.

Bước 4: Đăng tải hình ảnh chương trình lên trang Facebook của Đoàn trường.

Bước 5: Tổng kết, rút kinh nghiệm sau mỗi buổi sinh hoạt tập thể.

3. Kết luận

NLTH có vai trò rất quan trọng, đặc biệt là đối với HS Trường THPT DTNT Tỉnh Nghệ An. Nhận thức rõ điều đó, nhóm nghiên cứu đã tập hợp tài liệu, nghiên cứu lý luận, khảo sát thực trạng, đánh giá mức độ tự chủ của các bạn HS Trường THPT DTNT tỉnh Nghệ An để đề xuất một số biện pháp nhằm nâng cao NLTH cho HS. Các biện pháp sau khi áp dụng đã mang lại hiệu quả tích cực: các bạn HS có những thay đổi rõ rệt về nhận thức vai trò của NLTH trong cuộc sống, có được những kỹ năng cơ bản để nâng cao năng lực tự chủ.

Tài liệu tham khảo

1. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Thông tư 32/TT/BGDĐT về ban hành chương trình tổng thể*, Hà Nội

2. Nguyễn Thị Mai, *Biện pháp tăng cường giáo dục văn hóa giao tiếp cho HS các trường DTNT ở nước ta hiện nay*, Tạp chí Giáo dục.

3. Nguyễn Thị Thu Hằng, *Giáo dục kỹ năng sống cho HS DTTS ở miền núi phía Bắc Việt Nam*, Luận án tiến sĩ GD học.